

HET V OLKS BELANG

LIBERAAL VLAAMS TIJDSCHRIFT
WWW.HETVOLKSBELANG.BE

Nr 04 • April 2023
Jaargang 144 • maandblad

In dit nummer

EDITORIAAL

Eerlijk realisme / 2

OPINIE

Moet er nog cash zijn? / 3

KUNST

Klankensculpturen / 4

BOEKEN

De tijdgeest van Torfs / 5

NOORDERBUREN

De verkiezingen van de boeren / 6

LVV

Bij het Open Vld-congres: een ideologisch kompas / 8

LIBERAS

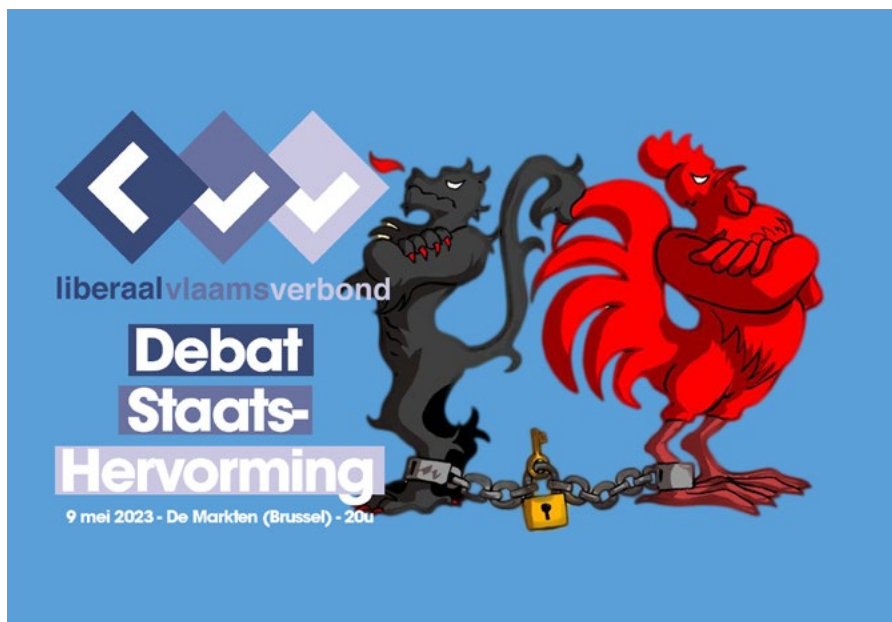
Succesvolle Pomalezing / 11

LIBERALES

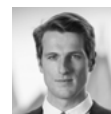
Het boek van 2022 / 11

BOEK VAN DE MAAND

Alicja Gescinska over humanitas en politieke partijen / 12

Het foute staatsbestel

Thibault Viaene,
voorzitter LVV

De verkiezingen van 2024 lonken aan de horizon. We trekken in mei 2024 naar de stembus voor de Europese, federale en regionale verkiezingen. Terwijl Vivaldi het laatste regeringsjaar ingaat, begint in de Wetstraat de verkiezingskoorts stilaan op te borrelen. Kandidaten lopen zich warm voor een gunstig plaatsje op de lijst, partijvoorzitters zoeken nog meer dan anders de spotlights op en partijhoofdkwartieren brengen hun electorale machinerie in stelling. Te midden van deze verkiezingsprelude raakt het belang van goed beleid voeren helaas hoe langer hoe meer ondergesneeuwd.

Tot spijt van wie het benijdt: het communautaire zal ongetwijfeld een belangrijk campagnethema worden in 2024. De coronapandemie toonde pijnlijk aan hoe onze institutionele bric-à-brac slagvaardig en effectief crisisbeheer in de weg stond. Op sociaaleconomisch en budgettair vlak slaagt de Vivaldi-regering – een bont lappendeken met quasi onoverbrugbare ideologische tegenstellingen – er niet in te doen wat moet. Het Vlaamse niveau presteert niet veel beter op de bevoegdheidsdomeinen waar ze het de afgelopen decennia voor het zeggen kreeg. De architectuurfouten in ons Belgische staatsbestel zijn daar één van de (vele) oorzaken van.

Het Liberaal Vlaams Verbond organiseert daarom op dinsdag 9 mei 2023 een gespreksavond over waar we ons op communautair vlak aan kunnen verwachten in 2024. Daarover komen Gwendolyn Rutten (Open Vld), Koen Geens (cd&v), Sander Loones (N-VA) en Willem Sas (KU Leuven) debatteren.

Wij verwachten u talrijk in Café De Markten te Brussel. Deuren gaan open om 19u00, het debat vangt aan om 20u00 stipt.

voorwoord door Bert Cornelis

Eerlijk realisme

Tellen we de komende politieke vakantieperiode niet mee, dan rest ons nog zo'n acht maanden voor de grote verkiezingsdag in mei 2024. Nooit waren deze verkiezingen voor het Europese Parlement, voor het Federale Parlement en de regioparlementen zo onvoorspelbaar als vandaag.

Hoewel tal van politieke kopstukken ons ervan willen overtuigen dat het laatste jaar voor de verkiezingen geen verloren jaar mag worden, hangt er al enige verkiezingskoorts in de lucht. De partijhoofdkwartieren bereiden hun programma-congressen voor, er wordt gespeculeerd over de samenstelling van de lijsten, en op de kabinetten circuleren de 'to do'-lijstjes met daarop wat de ministers nog willen binnenhalen alvorens de campagne begint.

De kleren van de kiezer

Dit is niet anders dan vroeger. Wat is er dan wel zo uitzonderlijk aan deze verkiezingen? De voorbije jaren waren anders dan andere. We moesten vechten tegen een virus dat onze samenleving grondig in de war stuurde en waardoor er vele zekerheden op de helling staan. De naoorlogse generatie ondervond voor het eerst wat het betekent te leven in een onzekere toekomst, met minder vrijheden, met angsten die niet controleerbaar zijn, ja, met de schrik om straks het leven te laten. Zal de onzalige covidperiode en het geknakte vertrouwen van een generatie die het altijd

heel goed heeft gehad, nazinderen in het stemgedrag?

Vast wel, omdat het zo ingrijpend was en in de kleren van de kiezer blijft zitten. Maar het stopte niet met covid; niet zo ver van onze deur, in Oekraïne, woedt nog altijd een vreselijke oorlog; het is vechten tegen de bierkaai in de asielcrisis; energie kost altijd maar meer; begrotingen geraken maar niet uit het rood; ...

Tegen die achtergrond bekijken de partijen nu hun ideologieën en gaan op zoek naar antwoorden op de vragen van de onzekere kiezers. Dit zal een heel moeilijke oefening worden want extremisme en populisme zijn, nog meer dan vroeger, vervelende aanjagers geworden; zij puren voordeel uit de angstige en onzekere kiezer.

Vele partijen gaan er nog altijd van uit dat de mensen zich vandaag beter voelen dan ooit eerder in de geschiedenis het geval was, en dit dankzij het succes van hun ideologie. In het huidige tijdsgewricht zou, in de plaats van een goede eigendunk en een naïef optimisme, enig voorbehoud, bescheidenheid en terughoudendheid toch niet misstaan? Ik denk dat de kiezer van 2024 vooral 'realisme' wil en geen opgeklapte partij-ideologische promopraat. Niet iedereen is ervan overtuigd dat we het beter hebben. En daar wringt natuurlijk heel fel de schoen. Partijprogramma's houden te weinig rekening met de realiteit van vandaag, met de onzekerheid en de angst die men zonder veel

“ *Partijprogramma's houden te weinig rekening met de realiteit van vandaag, met de onzekerheid en de angst die er bij de bevolking wel degelijk bestaan.* ”

moeite bij de bevolking wél kan voelen. Ze durven het eigen gelijk niet opzij te zetten en proberen met allerhande nieuwigheden in de gunst van de stemmende burgers te komen. Maar de tijd van de peptalk is voorbij: de kiezer wil een eerlijke en haalbare boodschap horen, een boodschap waar hij en zij iets aan heeft, en een houvast kan bieden om morgen opnieuw in een betere wereld te kunnen geloven.

Realisme dus, en de juiste thema's bovenhalen. Ligt de kiezer bijvoorbeeld wel wakker van een volgende staatshervorming, een federale kieskring, of een nieuw kiesstelsel?

Moeilijk is dat niet

De voorbije verkiezingen voor de provinciale staten in Nederland toonden aan dat de bezorgdheden duidelijk zijn: de vrijwaring van het platteland, gekoppeld aan de zorg voor onze wereld; een goede baan; het recht op een eerlijk pensioen; waardevolle en geloofwaardige beleidsvoerders; degelijk onderwijs; betaalbare woningen; een sterke gezondheidszorg voor iedereen; ... Moeilijk is dat niet, en in het zoeken naar oplossingen het warm water uitvinden is al helemaal voor niets nodig.

Geen doelloos defaitisme, geen naïef vooruitgangdenken, geen extremisme, maar eerlijk realisme, daar moeten politieke partijen die zich vandaag willen herdenken, voor gaan.

Moet er nog cash zijn?

door Mark Bienstman

Recent komen er steeds meer klachten dat (kleinere) bankkantoren sluiten en zelfs de geldautomaten versneld uit het straatbeeld verdwijnen. Vooral in afgelegen gebieden en voor de minder mobiele medemens (ouderen, mensen met een beperking...) wordt het dan steeds moeilijker om aan cash geld te geraken. Is dat echt een probleem?

Vooraleer daarop te antwoorden, toch eerst in herinnering brengen wat het laten circuleren van cash geld aan de hele samenleving kost. Alleen al de bankbiljetten aanmaken is een erg dure operatie geworden: om namaak zoveel mogelijk uit te sluiten, moeten er in de biljetten allerlei "gadgets" worden ingebouwd (hologram, speciale, reflecterende inkt, fluorescerende strips, enz.).

Dure zaak

Eens de biljetten gedrukt zijn, moeten ze (meestal via de banken en/of de Post) verdeeld worden tot bij de individuele consument: dit vergt beveiligde transporten (zelfs met politiebegeleiding), zwaar beveiligde kluizen en permante controles en hertellingen in heel deze logistieke ketting. Hoewel - gelukkig maar - het aantal overvallen op geldtransporten de laatste tijd sterk gedaald zijn, blijft het toch een risicovolle (en dus

dure) aangelegenheid. Eens die biljetten bij de finale gebruiker zijn aanbeland, blijven de kosten zich opstapelen: de winkeliers die het cashgeld ontvangen, moeten dit ook weer veilig "recycleren", eerst (tijdelijk) bewaren en dan bij de bank deponeren, waar het alweer moet worden verwerkt en terug bij andere winkeliers en/of consumenten moet worden aangeboden. Ook hier weer is er in elke stap van deze ketting risico op verlies, diefstal, vergissingen... Idem dito als het geld in handen is van de finale verbruiker. Hoeveel mensen hebben al niet het leven gelaten, omdat dieven (of erger) dachten op een gemakkelijke manier aan cash te kunnen geraken bij weerloze slachtoffers. Kortom, zowel om louter economische redenen, maar ook terwille van de veiligheid, de impact op het leefmilieu (denken we maar alleen al aan de transportkosten), het comfort... zou de maatschappij beter af zijn zonder al dat cash geld (uiteraard denken fraudeurs, drugsverslaafden, criminelen en andere marginalen daar anders over...).

Oplossingen

Terecht zal men opmerken dat voor een bepaald deel van de bevolking een "cashless society" niet erg praktisch en/of werkbaar is: de ouderen (die nog niet vertrouwd zijn met het gebruik van betaalkaarten en/of bankapps om hun betalingen te doen); de minder mobiele personen (die niet tot aan een

bankkantoor en/of geldautomaat geraken); ... Maar, daar zijn vandaag zeker voldoende (praktische) alternatieven voor zonder dat men de financiële sector moet verplichten om in elke gemeente minstens één betaalautomaat te voorzien. Een halfslachtige oplossing die het probleem ook niet volledig afdekt: waar moet die ene automaat dan komen? Quid voor mensen die hoe dan ook een mobiliteitsprobleem hebben, ... Voor de echt geïsoleerde en/of computer analfabete ouderen, zou bijvoorbeeld de Post (zoals vroeger) het pensioen of de sociale uitkering (gedeeltelijk) in cash kunnen uitbetalen, alleen op uitdrukkelijk en gemotiveerd verzoek (met alle risico's vandien, zowel voor de postbodes, als voor de begunstigden); heel wat winkels en/of supermarkten vragen niet liever dan het cashgeld dat zij nu nog binnenkrijgen, direct "door te sluisen" naar de klanten die er - via hun betaalkaart - om vragen (bijv. de kinderen, kleinkinderen of andere vertrouwenspersonen van ouderen die zelf niet meer in de winkel geraken);...

Kortom, met een beetje creativiteit (en politiek moed) kan men het dure, vervuulende, onveilige cashgeld maximaal uit onze samenleving bannen (dit is veel efficiënter en effectiever dan het verplicht installeren van cash dispensers in elk dorp).

Behoren de bankautomaten straks helemaal tot het verleden?

Klanksculpturen van Philippe Gouwy

Begin dit jaar loodste Ernest Van Buynder me naar een tentoonstelling met sculpturen van Philippe Gouwy en schilderijen van de Nederlandse Danielle van Broekhoven bij Art Forum in Antwerpen. Beide kunstenaars vinden hun inspiratie in de natuur en de muziek. Beeldende kunst, natuur en muziek, de combinatie blijft me mateloos boeien. En dat weet mijn trouwe kwaliteitsgids.

Jaak Gregoor,
dirigent

Mooi werk van Danielle van Broekhoven. De kunstenaar experimenteert met acrylverf en olieverf die over elkaar worden uitgegoten op een doek dat afwisselend neergelegd en rechtop gezet wordt. Delen worden weggepoetst, andere delen worden uitgelicht en extra benadrukt door een nieuwe laag verf. Haar veelkleurige composities weerspiegelen intensiteit en krachtige energie. Het licht in haar werk reflecteert dan weer rust en harmonie. Referenties aan de natuur en muziek.

Natuur

De Belgische kunstenaar Philippe Gouwy (*1958) eert de natuur met houtsculpturen en installaties. Hij transformeert dode of stervende bomen in zuilen, beelden en wandsculpturen, en geeft daarmee dood organisch materiaal een nieuw bestaan. Kunst die verwijst naar de mystiek van leven en dood in de natuur. Zijn werk ademt poëzie en getuigt van artistieke visie. Uitmuntende technische vaardigheid, mede het resultaat van zijn grondige kennis van de diverse boom- en houtsoorten. Gouwy creëert beelden voor welbepaalde sites, met aandacht voor licht, schaduw en kleurreflectie, waardoor ze architecturaal in de omgeving geïntegreerd worden. Hiermee sluit Gouwy aan bij belangrijke richtingen in

de evolutie van de sculptuur na de Tweede Wereldoorlog: de New British Sculpture in Engeland, de Italiaanse Arte Povera en de Land Art-beweging: kunstenaars die met natuurlijke materialen beelden creëren in tuinen en parken.

Philippe Gouwy gaat echter nog een stap verder en ontwerpt naast beelden en wandsculpturen ook veelvormige houten klankkasten. Muziekinstrumenten dus. Klanksculpturen als symbiose van muziek, kunst en natuur. Maar eerst een beetje muziekgeschiedenis. Houten slaginstrumenten komen reeds voor bij onze verre voorouders, wereldwijd. Holle kalebassen dateren uit de prehistorische oudheid. Het 'snorrobot' vindt men terug bij primitieve culturen in het Stenen Tijdperk. Historische 'spleetrommen' komen we tegen op Java en in Mexico, folkloristische 'stampstokken' op Bali. 'Tempelblokken' komen oorspronkelijk uit China, Korea en Japan. De 'semantron' roept op tot gebed in oosters-orthodoxe kloosters. Maar ook in het klassieke en moderne symfonieorkest worden houten slaginstrumenten aangewend. Denk aan de 'ratel' in 'Til Eulenspiegels lustige Streiche' van Richard Strauss, de 'frusta' in Ravels pianoconcert in G en de 'castagnetten' in Debussy's suite Iberia. 'Claves' komen voor in menige hedendaagse compositie, 'woodblocks' worden gebruikt in vele muziekstijlen.

Ritme en kleur

Philippe Gouwy levert dus een wezenlijke bij-

drage aan het reeds bestaande rijke percussie-instrumentarium dat ritme en kleur geeft in de orkestratie van oude en nieuwe muzikale composities. En hier maakt zijn partner in crime, muzikant Jan Cherlet, dankbaar gebruik van. Deze uitstekende slagwerker realiseert betoverende improvisaties en opnames met Gouwy's klanksculpturen.

Zie: <https://vimeo.com/philippegouwy>

Philippe Gouwy studeerde sierkunsten aan de Academie van Brugge en monumentale schilderkunst, beeldhouwkunst en grafiek aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Gent. Sinds de jaren tachtig stelt hij tentoon in Belgische en buitenlandse musea, kunstencentra en galleries. Zijn werk is opgenomen in openbare en privécollecties. Aan de Universiteit Antwerpen doceerde Gouwy 'visuele communicatie' binnen het departement 'integrale productontwikkeling' van de faculteit Ontwerpwetenschappen. Hij woont en werkt in Tielt.

Werk van Philippe Gouwy wordt tentoongesteld in Flooat Gallery, Zuidleiestraat 38, 9880 Aalter gedurende 3 weekenden in mei: <https://www.flootgallery.com> en bij Beukenhof-Phoenix Galleries, Ronde van Vlaanderenstraat 9, 9690 Kluisbergen van 1 mei tot eind september op zaterdag, zondag en feestdagen van 14u tot 19u en na afspraak. www.philippegouwy.be.

Le timbre dorique.

De tijdgeest van Torfs

Bert Cornelis

"Ik heb dit boek geschreven omdat ik tijdens mijn leven de tijdgeest zonder ophouden geruisloos heb zien veranderen", zo merkt de auteur op. De tijdgeest is een trouwe reisgezel die tijdens een mensenleven veelvuldig van gedaante verandert.

Taboes

Taboes zijn uitermate bepalend voor de tijdgeest. Ze komen en ze verdwijnen. Homoseksualiteit is aanvaard. Maar dit betekent aldus Torfs niet dat we in een tijd zonder taboes leven. Racisme is sinds kort in veel landen strafbaar. Er werden zelfs strafrechtelijke bepalingen voor ingevoerd.

"Vroeger was het beter." Het typeert een houding tegenover een tijdgeest die beter was. Anderen zijn vooruitgangsoptimisten en benoemen de tijdgeest altijd positief. Torfs kiest voor het laatste want de mens gelooft altijd dat het vooruitgaat. Tijden veranderen, horen we ook vaak. De geest van de tijd verandert. Na de 'onvrije' kwam er een meer vrijere tijd. Vandaag is volgens Torfs de tijd weer minder vrij, wordt hij opnieuw objectiever en genormeerder benaderd. Torfs besluit een eerder theoretisch kader met de 'geest' in de tijd. De geest doet het niet zo best in onze tijd: hij herinnert aan autoritaire ideeën en aan religie.

Moraal

Dan pakt Torfs de vrijheid van meningsuiting aan. Zij staat ter discussie. Probleem: er is een vergroeiing aan de gang tussen het recht en de moraal. Een mening wordt vaker met een moreel oordeel bestreden. Iedereen heeft het recht een hoogst onaangenaam mens te zijn, maar moreel is dat wellicht verwerpelijk. Je kan juridisch correct leven,

Waarom schrijft iemand een boek over de tijdgeest en waarom nu? Zo begint kerkjurist, publicist en gewezen rector van de KU Leuven, Rik Torfs zijn nieuwste literaire worp. In 'Tijdgeest' beschrijft Torfs de speerpunten, vooroordelen en taboes van ons hedendaagse levensgevoel.

Rik Torfs. (foto Ertsberg)

maar moreel een ramp zijn. Vandaag komt die moralistische invulling niet langer van de Kerk, maar volgens Torfs van progressieve krachten in de samenleving.

Torfs schetst een sombere toekomst voor de universiteiten. Er is te veel externe concurrentie: bedrijven hebben hun eigen opleidingscentra; de digitale wereld biedt ongekende mogelijkheden; de algemene vorming is opgegeven; waarom zouden bedrijven sociologen met een academische titel aanwerven als anderen zonder diploma hetzelfde zullen kunnen? Deze neoliberale utilitaire geest is nefast, aldus Torfs. Rond het slachtofferschap is Torfs formeel: wanneer het een emotionele meerwaarde biedt, is het voor machthebbers een ultiem instrument om hun macht te bestendigen.

Humor

Om de tijdgeest beter te begrijpen grijpt Torfs ook terug naar de Zeven Hoofdzonden, het is een meetinstrument, ook voor wie er niet in gelooft.

Torfs besluit: "Humor en zelfrelativering, de weg vooruit, de verborgen hand, het zijn drie wegen om positief met de tijdgeest om te gaan, hem te herkennen en het goede ervan

in te zien, zonder hem het laatste woord te geven. Dat woord is aan wie zich vrij genoeg voelt om vrijheid aan te kunnen.

Rik Torfs, *Tijdgeest. Een perspectief op mens en tijd*, Ertsberg, 2023, 197 blz., 23,23 euro.

Nederland na de stembus

door prof.
Herman Matthijs
(VUB-UGent)

Nederland trok op 15 maart naar de stembus voor de verkiezing van de 12 provinciale staten. Zoals voorspeld werd het een uitslag met veel verliezers en weinig winnaars. Bovendien heeft deze uitslag gevolgen voor de huidige regering Rutte IV.

Uitslag

Op een totaal van 572 zetels in de 12 provincieraden zijn er maar vier winnaars: de 'BBB' met Caroline Van der Plas haalt uit het niets 137 zetels en is daarmee de grootste partij in elke raad. Het rechtse 'JA21' komt nieuw binnen met 22 zetels en dat geldt ook voor het linkse 'VOLT' met 11 zetels. De 'PDD' (Partij van de Dieren) wint 5 zetels en behaalt er 25, en de calvinistische 'SGP' wint er 2 en komt uit op 16 zetels! De lijst van verliezers is erg lang: VVD 63 (min 17), CDA 43 (min 29), PVV 34 (min 6), Christen Unie 22 (min 9), Groenlinks 51 (min 10), Pv/d A 46 (min 7) en het Forum met Baudet 15 (min 71) enz.

Als resultaat van deze uitslag der provinciale statenverkiezingen komen de nieuwe provincieraden eind mei samen, om de nieuwe 75 'Eerste Kamer'-zetels trapsgewijs te verkiezen. De prognose is als volgt: BBB met 17 zetels; VVD 10; Groen Links 8 en de Pv/dA 7 geeft 15 voor dit linkse kartel; 5 zetels elk voor D'66, het CDA en de PVV; 4 zetels voor de PDD; 3 zetels voor JA21 en de SP; 2 zetels elk voor de Christen Unie en FVD; 1 zetel elk voor OSF, VOLT, 50plus en de SGP.

Het zal eind mei moeten blijken of er hier nog enige wijziging in komt als de stemafspraken tussen de partijen worden uitgevoerd.

Kabinet

Het kabinet Rutte IV, VVD – CDA – D'66 en de CU, komt uit op slechts 22 zetels en dient dus opnieuw oppositiesteun te zoeken om te kunnen overleven in de Nederlandse Senaat. Een samenwerking met het nieuwe linkse kartel (GL en de Pv/dA) geeft 37 zetels en dus geen meerderheid. De vraag is maar of naast D'66, er wel interesse is vanwege één van de drie andere partijen om samen te werken met het linkse kartel? De CU en het CDA hebben verloren aan de BBB! Ideologisch krijgt Mark Rutte zo iets ook niet verkocht aan zijn eigen achterban. Dan maar een akkoordje sluiten met de BBB en dat levert 39 stemmen op in de Eerste kamer of een meerderheid. Wat dient Caroline daarvoor in ruil te krijgen en ziet Kaag met D'66 dat wel zitten?

Bovendien komen de vier huidige regeringspartijen bekaaid uit deze 'mid term'-verkiezingen. Vooral het CDA met Wopke Hoekstra moet een ander beleid zoeken, doch de regering laten vallen gaat men ook niet durven. Dit laatste is dan ook het enige waarover de vier partijen het eens zijn: geen vervroegde Tweede Kamer verkiezingen.

Het is onduidelijk wat er dan dient te gebeuren met de moeilijke dossiers: saneringen in de begroting, migratie, stikstof enz. Bovendien

gaan de vier regeringspartijen, door de dominerende positie van de BBB, niet samen in de deputaties komen te zitten. Met andere woorden er gaan diverse provinciale besturen komen waar de vier partijen tegenover elkander komen te staan: deputatie versus oppositie. Dat zal de werking van de ploeg Rutte IV ook niet ten goede komen.

De BBB zal eerst voorkeur geven aan een bestuur met de VVD, CDA en/of de CU en veel minder met het links liberale D'66. Maar ook het kartel van 'Groen Links' (GL) met Jesse Klaver met de sociaaldemocraten van de Pv/dA met Attje Kuiken moet nog bewaarheid worden.

Tijdens de campagne kreeg men vooral de indruk dat GL de Pv/dA aan het overnemen was en zit de achterban van de sociaaldemocraten wel te wachten op een samengaan met de Groen Links? Trouwens deze verkiezingen waren bepaald geen doorbraak voor het aangekondigde linkse kartel.

Ook zal de volgende weken duidelijk moeten worden of de BBB het voorzitterschap kan bekomen van de Eerste Kamer? Want de kans is niet uitgesloten dat 'GL-Pv/dA' daar ook interesse in heeft. Een dergelijke tweestrijd zal de regering Rutte nog eens uit elkander spelen.

Mark Rutte

Maar boven dit alles staat VVD-Minister-President Mark Rutte (historicus van de Leidse universiteit en geboren in 1967), die al de regering leidt sinds 14 oktober 2010 of 12 jaar en 195 dagen (op 1 mei 2023) en daarmee de lijst van langst regerende MP aanvoert. Op twee staat Ruud Lubbers, een gewezen leider van toen het CDA nog groot was! Rutte heeft al veel overleefd in de Nederlandse politiek. Trouwens, wat is het alternatief binnen de VVD? Sophie Hermans, de fractieleidster in de Tweede Kamer, haalt niet het niveau van Mark Rutte. Zij was tot 2017 werkzaam op het kabinet van Rutte en werd na haar verkiezing in de

Tweede Kamer daar opgevolgd door haar zus: Carolië Hermans. De politieke 'come-back' van Edith Schippers als EK-lijststrekster is bepaald geen succes te noemen. Als deeltijds Senator (de Nederlandse Senatoren hebben 25% van de wedde van de TK-leden) zal Schippers zich vooral blijven toeleggen op de leiding van de multinational 'DSM'. Maar ook de andere partijen hebben geen figuren om Mark Rutte te vervangen. Als blijkt dat Mark Rutte geen interesse toont in een EU- of internationale functie, dan zou hij wel eens zijn 65ste verjaardag kunnen vieren in het vernieuwde 'Torentje' te Den Haag. Want welke partij heeft de persoon om Mark Rutte te vervangen?

En nu?

De volgende verkiezingen zijn in maart 2025 voor de 'Tweede Kamer'. Het ziet er naar uit dat Nederland nog een lange moeilijke politieke bestuursperiode zal kennen. Voor een groot deel is dat het gevolg van het versnipperde politieke landschap. Maar er is geen meerderheid in het parlement om het kiesstelsel te wijzigen als gevolg van het bestaan van de vele kleine politieke partijen. Deze laatste zien een dergelijke wijziging zeker niet zitten. Een snelle val van de regering zit er ook niet aan te komen, maar wel zoiets als een 'slow motion'-einde van dit kabinet. Alleen dan dient dit nog wel volgehouden te moeten worden tot in de lente van 2025! Iedereen kijkt naar de winnaar van deze verkiezingen: de BBB. Voorzitter Van der Plas heeft wel veel zetels in de provinciale staten en 17 zetels in de Senaat. Maar in de toonaangevende Tweede Kamer zit ze voorlopig alleen. Dus haar politieke macht is beperkt. Een andere vraag is wat de afgescheurde Pieter Omtzigt (ex CDA) gaat doen? Na zijn vertrek bij het CDA is hij ook op het 'dossier platteland en de boeren' gesprongen. Gaat hij over naar de BBB en willen ze hem daar ontvangen? Deze provinciale staten verkiezing was ook de electorale strijd tussen de steden en vooral de driehoek 'Amsterdam – Rotterdam – Utrecht' tegen de rest of het duo Noor-Zuid Holland tegen de tien andere provincies. Ten slotte is het maar de vraag of deze Nederlandse verkiezingsuitslag met zijn nieuwe thema's ook gaat meespelen bij de moeder aller verkiezingen in de Zuidelijke Nederlanden in mei 2024...

Caroline Van der Plas van de BBB, de grootste partij na de provinciale statenverkiezingen in Nederland.

Kan de Nederlandse minister-president Mark Rutte zijn positie na de tegenvallende verkiezingen nog redden?

De provinciale statenverkiezingen in Nederland draaiden om de strijd voor het behoud van het platteland.

De verkiezingen werden een complete afgang voor Thierry Baudet van Forum en de PVV van Geert Wilders.

“Ideologie is dood, wat we nodig hebben is competent leiderschap”, kopte de krant The Times vorig jaar. Hoewel het einde van de ideologie al in de jaren 50 van de vorige eeuw werd aangekondigd, is dat vandaag meer dan ooit het mantra. Het ideaalbeeld van de politicus schippert anno 2023 tussen die van een gedegen technocraat bij het politieke midden tot een populistische demagoog bij de extremen. Nochtans is ideologie relevanter dan ooit. Niet als dogma, maar als kompas. Ideologie biedt partijen de mogelijkheid om voorspelbaar te antwoorden op onvoorspelbare problemen. Ultiem maakt ons dat betrouwbaar naar de kiezer toe. Ideologie maakt ons wegwijs in een wereld in verandering.

door Lawrence Vanhove
politiek secretaris LVV

Bij liberalen liggen de wortels van het gedachtengoed in de 17e eeuw bij denkers als John Locke, in de 18e eeuw werden deze verfijnd door mensen als Adam Smith en David Hume, in de 19e eeuw door filosofen als John Stuart Mill en Frédéric Bastiat en in de 20e eeuw door filosofen als John Rawls, Karl Popper aan de ene kant en economen als F.A. Hayek en Milton Friedman aan de andere zijde. Het spanningsveld tussen al deze denkers leverde ons een synthese op die in perceptie een grote invloed had op de politieke werkelijkheid. En hoewel er duidelijk een evolutie plaatsvond, zijn de basisprincipes grosso modo gelijk gebleven: het respecteren van het recht op leven, het recht op vrijheid en het recht op eigendom. Een maatschappelijke ordening waarin individuele handelingen het algemeen belang kunnen dienen. Dit als de juiste incentives, in een welomlijnde marktomgeving, daarvoor worden gegeven. Zelfbeschikking, en dit op alle terreinen van het maatschappelijk leven, zowel economisch, sociaal, ethisch als cultureel. Een belangrijke focus voor

Kijkend naar het Open Vld-congres van 12 tot 14 mei

Een ideologisch kompas

liberalen doorheen de tijd was en is het doorbreken van machtsconcentraties, macht moet immer contesteerbaar zijn. In de Angelsaksische wereld van weleer maakten liberalen komaf met de macht van de gilden, bij ons in België vertaalde zich dit in het verminderen van de verstikkende greep van de kerk op onze samenleving. We zwakten de verzuiling af en strijden vandaag tegen de ondemocratische machtspositie van sociale partners. Een strenge positie tegenover de macht van de sociale mediagiganten kan morgen een nieuwe variant zijn van deze emancipatorische rol.

Verwatering

De laatste grondige oprissing van de ideologische basis van het politieke liberalisme gebeurde in 1992, nadien vonden wel degelijk nog congressen plaats, maar deze waren doorgaans een verwatering van de duidelijke boodschap van weleer. Hoewel dat liberalisme uit begin jaren negentig erin slaagde de verzuiling voor een groot deel terug te dringen en ethische doorbraken kon verwezenlijken, zien we dat de participatie niet overwonnen werd. Dat was nochtans een van de grote beloften. Hoewel de boodschap van toen over wat een staat van 50% van het BBP gekomen. Om van de staatsschuld die toekomstige beleidsruimte aan een sneltempo inperkt niet te spreken.

“ **Met het grote Open Vld-congres van 12 tot 14 mei voor de deur, is het tijd om onze ideologische waarden als kompas voor de liberale partij terug strakker te krijgen.** ”

De vluchtigheid van sociale media, scorebordjournalistiek en vooral de stempel van de marketeers heeft partijen doen vervellen tot machines die per thema zoeken naar hetgeen die steeds kleinere groep van centrumkiezers willen horen. Quick wins op korte termijn zijn echter geen lange termijnstrategie. Het gebrek aan herkenbaarheid en consistentie heeft alle centropartijen verzwakt tot ongezien lage electorale scores. De dagjespolitiek slaagt er niet meer in om met een aanbod te komen, waarbij een coherente visie van de toekomst de leidraad vormt van het antwoord dat men geeft op de problemen van vandaag. Met het grote Open Vld-congres van 12 tot 14 mei voor de deur, is het tijd om onze ideologische waarden als kompas voor de liberale partij terug strakker te krijgen. We kunnen pas voorspelbaar antwoorden op onvoorspelbare

November 1992: het stichtingscongres van de VLD-Partij van de Burger, met Annemie Neyts, Patrick Dewael, Guy Verhofstadt en Clair Ysebaert. (Collectie Liberas 003865)

problemen, als er achterliggend een logisch consistent waardenkader is. We kunnen pas opnieuw begeisteren, als we met een aanbod komen met een duidelijk doel voor ogen.

Te weinig tijdloos

En daarom speelt ideologie een primordiale rol voor congres: als fundament voor de toekomst die wij liberalen samen zullen bouwen. De partij heeft een duidelijke aanzet gegeven met de congresstukken. Het voorwoord van de voorzitter toont helder de richting waarin men uit moet gaan. Een goede gemeenschappelijke sokkel voor alle Vlaamse Liberalen. De analyse bevat ook veel raakvlakken met deze tekst. De stellingen vormen een goede discussiebasis, maar zijn hier en daar te weinig tijdloos. Dat een partij dit aangrijpt als een mediamoment is uiteraard begrijpelijk, en een legitieme keuze. Mijn voorstel is dat mensen die amenderen; er oog voor hebben dat iedere goedgekeurde stelling uiteindelijk ook een principe vooropstelt die de tand des tijds kan doorstaan. Zo staat men klaar voor de komende decennia.

A brave new world

In 2023 leven we in een fundamenteel andere wereld dan die van 1992, toen VLD boven de doopvont gehouden werd. Wie had ooit kunnen denken dat we drie decennia later in een wereld zouden leven waarin toen evident geachte vrijheden op de helling staan. Een wereld post-9/11, waarna privacy en vrije

beweging steeds meer ingeperkt werden. Recenter een pandemie zoals we die al een eeuw niet meer gezien hadden, waar we collectief vrijheden moesten opgeven hebben voor een gemeenschappelijk doel. Waarin we uitwassen zagen zoals een avondklok, waarvan we na WOII dachten dat die definitief voltooid verleden tijd zouden zijn. Een wereld waarin we reële bedreigingen zien voor onze liberale democratie. Niet alleen van buitenuit, met China en Rusland, maar ook van binnenuit. Het begon in Europa met Hongarije en Polen, maar de ideeën

van volkssoevereiniteit en strijd tegen de rechtstaat verspreiden zich razendsnel binnen bij bijna alle Vlaamse partijen, zeg maar de Elchardus-as. Niet alleen bij radicaal-rechts maar ook in het centrum. Dit collectivistische denken vertaalt zich in een roep om sterkere leiders, een personencultus 2.0. Daarom is onze taak als liberalen om aan de juiste kant van de geschiedenis te staan en de verdedigingslinie blijven uitmaken van de Liberale democratie en fundamentele vrijheden, door niet die weg op te gaan. Onze waarden zijn tijdloos, maar de problemen in de samenleving zijn fundamenteel anders.

EU als beschermer

Ook de externe bedreigingen nopen ons tot alertheid. Waar vroeger pacifisme een zeer aanwezige factor was binnen de liberale beweging, dwingt de realiteit ons tot een assertievere visie op defensie. In die zin had de PVV en VLD hier al altijd een realistischere positie dan wat internationaal en ideologisch leefde. Waar voor alle vormen van vrijhandel de voordelen ruimschoots doorwogen tegenover nadelen, moeten we erkennen dat zeer specifieke strategische assets zoals haveninfrastructuur en telecommunicatie moeten overlaten aan de hoogste bidder. Feitelijke controle door buitenlandse mogendheden moet vermeden worden.

Loon naar werken en minder belastingen is altijd al een belangrijk thema geweest voor liberalen. Een affiche van 1 mei 1997. (Collectie Liberas)

Ongerstheid rond datavergaringen mogelijk misbruik van sociale mediabedrijven als doorgeefluik voor desinformatie is legitiem en moet beantwoord worden. Daarentegen mogen we het kind niet met het badwater weggooien, handel – ook met bedrijven uit China – is en blijft positief voor consumenten, onze eigen en wereldwijde welvaart. We moeten dus evenzeer bepalen welke interventies we niet willen. Europa was al altijd protectionistisch voor landbouw en Industrie, hier waakzaam dat de slinger niet nog verder doorslaat. Meer nog, we moeten ook blijven benoemen waarom dit Europese nationalisme schadelijk kan zijn. Als liberalen mogen we ook nooit overgaan van villificatie van burgers door hen gelijk te stellen met hun regime. Van Iran of Syrië tot Rusland, burgers zijn net de directe slachtoffers van hun dictators. Ook zij zijn individuen waar liberalen zich om bekommeren.

Veel hiervan moet gegarandeerd worden op Europees niveau. De EU heeft mee gezorgd voor een enorme toename van de welvaart en voor de bescherming van de rechten en vrijheden van elk individu. Ook in de toekomst moet de EU blijven optreden als beschermer van de liberaal-democratische rechten. We moeten waakzaam zijn dat Europa zelf niet ten prooi valt van uit de hand gelopen nationalisme of protectionisme.

It's the economy, stupid

Liberalisme heeft altijd en overal te maken met sociale mobiliteit, mensen de ruimte laten om zaken te proberen en tot zelfontwikkeling te komen. Op dat vlak zijn slagzinnen zoals 'werken moet lonen' tijdloos en relevant. Toch moeten we ook kijken naar het bredere plaatje. Als de zogenaamde 'middenklassedroom' niet realistisch is voor iedereen die haar of zijn best doet, dan zit er iets fundamenteel fout. Werken moet niet alleen lonen, het moet ook mensen écht vooruit laten gaan. Hardwerkenden moeten uit armoede over lagere middenklasse tot de middenklasse kunnen toetreden binnen één generatie. We mogen bijvoorbeeld niet

Liberalen moeten de dingen op scherp stellen. Ook in het verleden (affiche voor de verkiezingen van mei 1995) deden zij dat. (Collectie Liberas)

blind zijn voor geldstromen, bijvoorbeeld van hoog belaste jonge starters naar kapitaalkrachtige gepensioneerden. We moeten ook kijken hoe we welvaart kunnen ontgrendelen door ruimtelijke ordening te moderniseren. Het fiscaal systeem moet herwerkt worden zodat ongelijkheden tussen singles en niet-singles weggewerkt worden. De staat moet verkleinen om ruimte te maken voor burgers en vrij initiatief. Liberalen moeten scherpstellen wat je wel en – vooral – niet moet verwachten qua oplossingen van politici. Een strak liberaal budgettair beheer heeft iets inherent democratisch. Laksisme zal leiden tot het verkleinen van beleidsruimte voor de toekomstige generaties en dus de mogelijkheid om zelf hun democratische keuzes te maken. Aan ons om die verantwoordelijke positie geloofwaardig uit te dragen.

Ook kunnen we uniek zijn met een ander verhaal over ecologie. De tijd dat één partij een groen verhaal kan monopoliseren ligt achter ons. Liberaal vooruitgangdenken waar de mens de motor van vooruitgang is. Technologische en medische innovatie

leidde in de laatste decennia tot steeds betere beschikbaarheid van voeding en een globale betere levensverwachting. Hetzelfde kan de mens verwezenlijken voor het milieu. Daarom verkozen we met Liberales het Ecomodernistisch boek 'de wereld red je niet met minder minder minder' tot boek van het jaar 2022. Een vertaling ervan naar de praktijkpolitiek moet ook zijn ingang kunnen vinden bij de liberale partij. Groene groei is een liberaal antwoord op de klimaatuitdagingen.

Na aanbod komt vraag

Met dit congres kunnen we dus allen samen een nieuw paradigma voor de liberale partij creëren. De liberale partij kan een unieke positie innemen, tegen het gemeenschapsdenken van deze tijdsgeest in. Een unieke liberale aanbodspartij blijft een legitieme en belangrijke plaats in het politieke spectrum behouden. Een partij met een visie op de toekomst, die de verdediging van vrijheid opneemt en terug herkenbaar wordt als liberaal zal ultiem vooruitgang boeken én bewerkstelligen.

Vijfde Karel Pomalezing in teken van klimaat

door Peter Laroy,
directeur Liberas

De Karel Pomalezingen geven actuele invulling aan de waarden van de Verlichting die Poma zo dierbaar waren. De voorbije jaren kregen Karel De Gucht (2017), Caroline Pauwels (2018), Johan Op de Beeck (2019) en Jan Raes (2022) een forum. Voor deze vijfde Karel Pomalezing inviteerden de organiserende verenigingen Valerie Trouet. Het thema klimaat en milieu viel bijzonder in de smaak bij de aanwezigen van een goed gevulde zaal Athena in Antwerpen.

In juni 2022 publiceerde Liberas-onderzoeker Nathan Lauwers in Het Volksbelang een bijdrage over Karel Poma als scharnierman voor het milieu. Poma zette immers als eerste Vlaamse liberaal belangrijke stappen om de ideeën van het liberalisme te verzoenen met ecologie. De publicatie van zijn boek 'Knoeien met ons leefmilieu' (1972) en zijn functie als staatssecretaris voor Leefmilieu (1974-1977) vormen op dat vlak opmerkelijke realisaties. Het zijn elementen die ook aan bod kwamen in de uitgebreide inleiding op de Pomalezing gegeven door Mario Van Essche (voorzitter Humanistisch Verbond). De veelzijdige en boeiende persoonlijkheid die Karel Poma was zou zeker gecharmeerd geweest zijn door het thema van de lezing, zo klonk het verder.

Centrale gast

Centrale gast op deze Vijfde Karel Pomalezing was Valerie Trouet, doctor in de toegepaste biologische wetenschappen die een indrukwekkende academische carrière heeft uitgebouwd in Zwitserland en de Verenigde Staten. Zij onderhield het publiek over het vakgebied waarin zij een internationale reputatie heeft opgebouwd: dendrochronologie. Deze wetenschap gebruikt jaarringen in bomen om natuurlijke klimaatverandering te bestuderen zoals droogtes, orkanen en bosbranden. Aan de hand van voorbeelden uit haar eigen onderzoek slaagde Trouet er in om de 250 aanwezigen meer bij te brengen over de interactie tussen klimaatsystemen, ecosystemen en menselijke systemen.

Valerie Trouet (midden) in de bloemetjes gezet door Mario Van Essche (Humanistisch Verbond) (links) en Ernest Van Buynder (Vrienden van het M HKA) (rechts) na afloop van de Vijfde Karel Pomalezing.

Met veel begeesting vertelde de spreker over hoe de jaarringen tot stand komen en wat daar allemaal valt uit af te leiden. Recente neerslaggrafieken uit Californië wisselden af met klimaatgegevens die een theorie over de val van het Romeinse Rijk onderbouwen. Aandacht ging verder naar het begrip 'straalstroom', bij heel wat mensen vooral bekend omdat Armand Pien deze term te pas en te onpas in zijn weerpraatje gebruikte. Het publiek ging mee op een boeiende tocht door duizenden jaren geschiedenis van klimaat, bossen en mensen. Het was tijdens de lezing meteen wel duidelijk waarom Trouets boek 'Wat bomen ons vertellen' (2020) tot een ware non-fictie bestseller is uitgegroeid.

Onderzoek

Tot slot vermeldde Valerie Trouet nog dat zij sinds kort wetenschappelijk directeur werd van het Belgische Klimaatcentrum (onder de vleugels van het KMI). Het interessante klimaatonderzoek waarvan zij op deze Pomalezing een tipje van de sluier heeft opgelicht zal zij daar ongetwijfeld met veel gedrevenheid verder zetten.

Naar aanleiding van de Pomalezing verscheen 'Over bomen en mensen. Geschiedenis en toekomst van ons klimaat', een uitgave door het Humanistisch Verbond en de organiserende verenigingen i.s.m. ASP/VUBPress. De brochure bundelt columns die Valerie Trouet schreef voor De Morgen (juli 2021-februari 2023).

Het boek van 2022

De onafhankelijke denktank **Liberales** maakte bekend dat het boek 'De wereld red je niet met minder, minder, minder' (Borgerhoff & Lamberigts) van auteurs Thomas Rotthier en Jan Deschoolmeester, de prijs heeft gewonnen voor het Liberales Boek van het Jaar 2022. Het ecomodernistische boek "is gekozen vanwege het inherente vooruitgangdenken waarmee het boek een belangrijke basis vormt voor een 21e eeuws liberaal antwoord op de klimaatuitdagingen", aldus Liberales-voorzitter Lawrence Vanhove.

Volgens de jury biedt het boek een belangrijke bijdrage aan het publieke debat over duurzaamheid en vooruitgang. De auteurs laten zien dat ecomodernisme niet alleen een effectieve manier is om de klimaatuitdagingen aan te pakken, maar ook een krachtige motor kan zijn voor economische groei en menselijke ontwikkeling.

Het Liberales Boek van het Jaar wordt sinds 2009 jaarlijks uitgereikt aan het meest spraakmakende boek uit het Nederlandse taalgebied met een link tot het Liberale gedachtegoed. Het is bedoeld om het debat over het liberalisme te stimuleren en ideologisch te verdiepen. Met deze prijs treden de auteurs in de voetsporen van onder meer Alicja Gescinska (2019), Majd Khalifeh (2017), Marc De Vos (2015), Paul De Grauwe (2014), en Tinneke Beekman (2012).

Op woensdag 3 mei om 20 uur wordt de prijs uitgereikt in het Liberaal Huis in Antwerpen. Meer info: www.liberales.be.

Over humanitas en politieke partijen

Door Aviva DIERCKX

Politiek zonder partijen

De uitgever ging voor deze catchy titel, maar u zou beter gewaarschuwd zijn als u de volledige titel in het Frans kende: "Note sur la suppression générale des partis politiques", kies vertaald door Alicja Gescinska als "Aantekening over...". Dat is van belang, want Simone Weil noemde het zelf geen essay. En dat is het dan ook niet. Het is een nogal rommelig pamflet.

Het hoeft niet te verbazen dat dit oude pamflet uit 1940 van een briljante maar neurastenieke filosofe nog aantrekkingskracht heeft. Vooral bij de gekende azijnpissers in de pers, die er alleen de titel en de slotwoorden van gebruiken om de huidige politiek in de flank te raken. Met andere woorden voedt het de hele anti-politiek en anti-establishment notie van anti-democratische middelpuntvliedende krachten. Dat is véél anti. Ziehier de befaamde slotparagraaf: "...vervangt de daad van het partijkiezen de daad van het denken. Dat is een melaatsheid die ontstaan is in politieke milieus, en zich verspreid heeft in het hele land, en bijna al het denken heeft aangetast. Het is twijfelachtig of er een remedie bestaat voor die melaatsheid, zonder te beginnen met de afschaffing van politieke partijen".

De nuance van Gescinska

30 bladzijden telt het oorspronkelijke manuscript van Simone Weil, de overige 46 zijn van Alicja Gescinska. Gelukkig maar, want zonder haar inleiding en kritiek, zou het dus een mager beestje zijn.

Gescinska erkent het in vraag stellen van politieke structuren, maar vindt ook wel dat Weil te kort door de bocht gaat, en (na een resem boude stellingen over politieke partijen als een intrinsiek puur kwaad dat zelfs de duivel niet had kunnen verzinnen) geen enkel alternatief biedt.

Het wordt bijzonder interessant omdat Gescinska filosoof is maar ook politiek actief burger (liberaal kandidaat geweest en momenteel bezig met burgerinitiatieven), een meerwaarde om het pamflet van Weil te kunnen doorlichten. Bovendien fileert zij Weil op Hannah Arendt-iaanse wijze en dat brengt meteen nuance in de zaak.

In de vergelijking tussen Arendt en Weil blijft van Weill misschien enkel haar in-vraagstelling over, terwijl het bij Arendt net gaat om antwoorden en dialoog.

En hoeveel beter klinkt de slotzin van Gescinska: "Maar geen boom geneest door hem neer te leggen. Het vergt moed om tegenover onze politieke realiteit te staan: niet als houthakkers maar als boomdokters".

Wil je argumenten om het anti-politieke discours te bestrijden in plaats van te voeden, dan beveel ik Gescinska aan!

Humanitas

Zo komt Gescinska in haar antwoord op Simone Weil uit bij humanitas: "Die noodzaak om ons politiek te engageren, waarbij politiek meer is dan partijpolitiek, vat Arendt in één woord samen: humanitas".

Zij werkte dit verder uit in een repliek op Susan Neiman die het had over een kwalijke uitwas van de woke-ideologie, waar het universalisme als links wordt gezien en door woke opgegeven en vervangen wordt door een identitair activisme.

Of: Alicja Gescinska bestrijdt de anti-politiek. Zij bespreekt een (oud, nieuw vertaald) werkje van Simone Weil over politieke partijen als ON-noodzakelijk kwaad, en het inspireert haar tot verder denken over humanitas als kapstok voor de politieke toekomst.

Alicja Gescinska tijdens de voorstelling van de Caroline Pauwels Academy of Critical Thinking (PACT). (foto Thierry Geenen - VUB)

Gescinska daarentegen zoekt bij "humanitas" naar een verbindende invulling voor een universalisme dat zij niet wil afwijzen noch toedichten aan één groep, en betreurt de "ideeënhistorische amnesie waaraan veel intellectuelen lijken te lijden". Het daaruit geboren essay (kijk, een écht essay!) lanceerde zij tijdens de voorstelling van PACT, de door de VUB opgerichte Caroline Pauwels Academy of Critical Thinking, genoemd naar de betroude gewezen VUB-rector Caroline Pauwels.

Aan Arendt wordt nog Levinas toegevoegd, en Gescinska mixt hen tot een hartverwarmend antwoord op het anti-humanisme van onze tijd. De morele taak van humanitas moet samenvallen met de taak om een actieve burger in de publieke ruimte te zijn. Daarom, en "gezien de globale uitdagingen waar we als mensheid voor staan, is het cultiveren van onze humanitas de belangrijkste taak die we in ons leven hebben".

Zal ik u nog het slotwoord van dit essay geven? "Als we de idee van universaliteit opgeven, geven we onze gedeelde menselijkheid op, en daarmee juist een cruciaal aspect van onze menselijkheid."

Simone Weil & Alicja Gescinska, Politiek zonder partijen, Davidsfonds, 2023, 94 blz., 14,99 euro.

Alicja Gescinska, Humanitas, Confituur, 2023, 60 blz., 8 euro.